

50 ÉVE FORRADALOM – 1956. OKTÓBER 23.*

BAKACSINÉ KOLLÁR ÁGNES
szakvezető tanár
Madách Imre Általános Iskola
Szeged

Ünnepi műsor 1956. október 23-ára emlékezünk

Zene: Hímnusz

„Hol zsarnokság van,
Ott zsarnokság van
nemcsak a puskacsőben,
nemcsak a börtönökben,
.....

ott zsarnokság van
az óvodákban,
az apai tanácsban, az anya mosolyában,
abban ahogy a gyermek
idegennek felelget;

tányérban és pohárban,
az ott van az orrban, szájban
hidegben és homályban,
szabadban és szobában...”

(Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról)

Narrátor 5.:

A kor, amelyben Illyés Gyulának a zsarnokság gyűlöletétől felforrósodott verse született nagyapáinknak megszenvedett valóság volt, szüleinknek föl-fölbukkanó, töredezett emlékkép, nekünk pedig már múltba forduló történelem, melyet sokáig tudatosan elferdítettek és el is hallgattak. Most megpróbáljuk hitelesen megidézni az elmúlt időket dokumentumok és versek segítségével.

* A kerek évszámmal jelzett évforduló tiszteletére rendezendő iskolai megemlékezésekhez adnak segítséget kollégáink, akik az ünnepi alkalomra műsorterveket állítottak össze. Akár teljes műsorprogram, akár az iskolarádió számára készült megemlékezés ötleteket adhat – és anyagot is – a megemlékezéshez, az ünnepi műsor elkészítéséhez. Hozzáadva a helyi aktualitásokat méltóképpen tiszteleghetnek az iskolák az 56-os forradalom és szabadságharc eszméje és hősei előtt. (A szerk.)

Narrátor 6.:

1953-ra a magyar dolgozó emberek túlnyomó részének a helyzete, életszínvonala és hangulata a kritikus pont felé közeledett. A lakásokban éhesen didergő emberek azt olvasták az újságokban, hogy „boldogan élnek” és „boldog életükért hálásak Rákosi Mátyásnak és a párt-nak.”

De gyakori volt az önkényeskedés, a jogtiprás és a törvénytelenések sem álltak távol a kormánytól. Számptalan ismert és ismeretlen ember koholt vádak alapján került börtönbe, munkatáborba, ahol embertelen körülmények között dolgoztatták őket.

A nép egyre elégedetlenebbé vált. 1953. július 4-én egy remény csillant fel: az országgyűlés új kormányt választott Nagy Imre miniszterelnök vezetésével, aki népbárát politikát ígért. Rákosi azonban ellentámadásba ment át, és 1955. április 14-én sikerült megfosztani Nagy Imrét minden tisztségétől. A remény elveszett. 1955-56 fordulóján a hazai politikai légkör sivár lett.

Narrátor 7.:

Ekkor létrejött a Petőfi Kör, a fiatal forradalmárok és egyéb értelmiségiek párton kívüli klubja. Gyakran idézték a nagy költő üzenetét: „A kardom nem fűzfa – a lobogómmal még találkoztok!”

A szovjet függés és az egypártrendszer kérdése egyre gyakrabban merült föl az értelmiség körében.

Kimondani azonban nem lehetett, de Rákosi és Gerő lemondását s Nagy Imre visszahe-lyezését már nyíltan követelték.

Rákosiék egyre növekvő szorongással és dühvel figyelték a Petőfi Kör és az Írószövetség ellenzéki tevékenységét. Június 30-án betiltották működésüket.

A szovjet vezetés leváltotta Rákosit júliusban, és helyére Gerő Ernő került. Gerő azonban népszerűtlenebb volt, mint Rákosi, de kevésbé volt félelmetes. A nép pedig ekkorra már kezdte elveszíteni a félelemérzetét.

Narrátor 1.:

Október 6-án Rajk László nyilvános, ünnepélyes újratemetésén a fáradt, keserű hangulatu tömeg megérezte a vezetés és az egész hatalmi gépezet bizonytalanságát, bénultságát. Megérezték, hogy ha akarják, övük lehet az utca. Egy kisebb diákcsoport ezt még a temetés délutánján kipróbálta, a Batthyányi-emlékmécsesnél tüntetést rendezett. Ezt a napot tekinthetjük a forradalom nyitányának.

Narrátor 2.:

1956 őszére egy belső tartásában végzetesen megrokkant hatalom állt szemben egy hirtelen számában és politikai súlyában is megnövekedett tömeggel. Ez az ellenzék sokszorosára növelte táborát, értelmiségi, diák, sőt munkás körökben is. Mögöttük azonban csaknem az egész nép állt készen a cselekvésre. A forradalom előjátéka a diákmozgalom volt.

„Dönts el magyar, mondd ki a szót!
Itt visszalépni nem lehet!
Az ifjúság acél-szíve megreped! –
Dönts el magyar, dönts el diák,
És fonjuk láncná a kezünk!
Dönts el ki élsz a honban
Velünk jössz-e? Vagy ellenünk?

Ébredj, magyar! Ma aludni
Gyalázat! Vakondok szerep!
Jöjj el közénk égő szívvel
S emeld fel büszkén a fejed!
Birka-fejvel gyávák járnak!
Napra-néző a mi szemünk!
Ne várj tovább! Ma határozz!
Velünk jössz-e? Vagy ellenünk?

Felgyújtottuk szíveinket,
Szemünkben villámfény lobog,
Hozzátok szólunk fásult falvak,
Ébredő magyar városok!”

(Kiss Dénes: Velünk vagy ellenünk)

Narrátor 8.:

Szeged, 1956. október 16.

Egyetemi hallgatók egy csoportja diákgyűlést tart, ahol bírálják a fennálló politikai helyzetet. Megfogalmazznak néhány reformgondolatot és gyors cselekvést követelnek.

Ugyanezek az események lezajlanak valamennyi felsőoktatási intézményben Miskolctól, Debrecentől Pécsig.

Október 22.

A legnevezetesebb gyűlés a Budapesti Műszaki Egyetemen. A Rádióba menesztett küldöttség szeretné beolvasni a diákság pontokba szedett követeléseit, jelszavait. Ezek között szerepel az egypártrendszer megszüntetése, az új nemzetgyűlés létrehozása, a teljes véleményszabadság, a beszolgáltatások eltörlése, a paraszti kisgazdaságok támogatása, de tartalmazza a címernek, a szovjet csapatok kivonásának az ügyét és a nemzeti ünnep méltó megünneplését is.

Narrátor 9.:

A Rádiónál nem járnak sikerrel, így merül fel az október 23-i találkozó a Bem szobornál és a tüntetés gondolata. A Bem téren a már százezret is meghaladó tömegben feltűnnek a forradalmi zászlók, amelyekből a szovjet mintájú címet kivágták.

Gerő Ernő és társai elhatározzák: „Ha kell, lövetni fogunk!” A hatalmi gépezet többsége azonban ellenzi ezt a lépést.

Gerő Ernő közli Moszkvával, hogy súlyos a helyzet.

A tüntetés hamarosan kiszélesedik. Nemcsak a fővárosban, de vidéken is forradalmi szervezetek alakulnak, a nagyobb üzemekben pedig munkástanácsok veszik át az irányítást.

Ezrek gyülekeznek Budapest különböző pontjain. A Dózsa György úton a Sztálin-szobornál a tömeg az esti órákban ledönti a szobrot és darabokra szedi szét.

A Bródi Sándor utcában a Rádió épületénél a nép be akarja olvasatni a követeléseket, de azt ismét megtagadják. A gyülekezet nem tágít.

Este 9 óra. A rádió államvédelmis védői a tüntetők közé lőnek. Erre a kint állók az erősítésül küldött katonaságtól, valamint a gyári raktárakból szerzett fegyverekkel megkezdik az épület ostromát.

Megindul a fegyveres felkelés, és összecsapások törnek ki a főváros különböző színhelyein.

Zene: Beethoven: Egmond nyitány egy részlete

Narrátor 2.:

„...Piros a vér a pesti utcán.
Esz esik és elveri,
mossa a vért, de megmaradnak
a pesti utca kövein.

Piros a vér a pesti utcán,
munkások-ifjak vére folyt,
- a három szín - lobogók mellé
tegyetek ki gyászlobogót.

A három szín lobogó mellé
tegyetek három esküvét.:
sírásból egynek tiszta könnyet,
s a zsarnokság gyűlöletét,

s a fogadalmat: te kicsi ország,
el ne felejtse, aki él,
hogy úgy született a szabadság,
hogy a pesti utcán hullt a vér.”

(Tamási Lajos: Piros a vér a pesti utcán)

Narrátor 10.:

Október 24.

Ülésezik a pártvezetés. Nagy Imrét ismét kinevezik miniszterelnöknek.

Országszerte általános sztrájk bontakozik ki.

Gerő rádión keresztül gyülekezési és kijárási tilalmat rendel el, halálbüntetéssel járó rögtönítélő bíraskodást, statáriumot vezet be, és felkéri a szovjeteket a katonai beavatkozásra. A szovjet csapatok megjelenése az előző napi tömegmozgalmat és az abból fejlődő forradalmat szabadságharcra teszi.

Az orosz tankokkal szemben megalakulnak az ellenállás gócpontjai: a Széna téren, a Corvin közben, a Móricz Zsigmond körtéren, Csepelen és Újpesten. A felkelők többsége munkásfiatal, kisebb része diák, és nagy számban akadnak köztük tizenéves gyerekek is.

A hatalom csak a szovjet hadseregre és az ávosokra tud támaszkodni, mert a Magyar Néphadsereg tisztjei és katonái a laktanyákban maradnak, vagy átállnak a felkelők oldalára.

Narrátor 3.:

Október 25.

Békés tömeg indul a Parlamentbe, hogy átadja követeléseit. Mire a Kossuth térre érnek 15-20 ezerre duzzad a számuk. Feltételezések szerint tűzparancsra az ávosok a tömeg közé lönek, hosszú ideig tartó, borzalmas öldöklést hajtván végre. Ettől kezdve az első számú közelség az ávos lett.

Narrátor 4.:

Október 28.

Nagy Imre kormánya kinyilatkoztatja a „nemzeti forradalom” győzelmét. Tüzszünet elrendelését jelenti be, és hogy a követelések nagy részét elfogadják, valamint tárgyalásokat kezdenek a szovjet csapatok kivonásáról. Radikális változások sora kezdődik. Még aznap megindul a Nemzetőrség szervezése és a gyűlölt ávosok feloszlata. Széleskörű amnesztiát biztosítanak, és visszaállítják a Kossuth címet. A hitelét veszített sztálinista vezetőket leváltják, akik Moszkvába menekülnek. Mivel a harcok egy-két napon belül megszűntek, Nagy Imre azt remélte, hogy egy megtisztult, őt támogató vezetés élén ezek az intézkedések elegendők lesznek a megbékéléshez, és hozzájárulhatnak reformterveinek megvalósításához.

Narrátor 5.:

Október 29.

A szovjet csapatok kivonása megkezdődik Budapestről.

Október 30.

Nagy Imre bejelenti az egypártrendszer megszüntetését, és megkezdí a tárgyalásokat más pártok vezetőivel egy széles nemzeti egységkormány létrehozása érdekében.

A nép azonban bizalmatlan. Elterjed a hír, hogy az ávósok nem hagyták el a Köztársaság téri párházat, ahol több száz embert tartanak fogva. A tömeg megrohamozza az épületet, őrzői közül sokat megölnek, elindul az utcai önbráskodás, lincselés.

Narrátor 6.:

Október 31.

Látva, hogy Magyarország letér a kommunizmus útvjáról, Moszkvában határozat születik a magyar forradalom fegyveres leverésére.

Narrátor 6.:

Október 31. Záhony.

A Budapestről kivonult szovjet csapatok visszafordulnak a főváros felé, majd újabbak követik őket. Dübörögnek a tankok hazánk útjain.

Narrátor 7.:

November 1.

Nagy Imre a szovjet döntés hallatára bejelenti, hogy Magyarország kilép a Varsói Szerződésből és kinyilvánítja semlegességét.

Ennek elismerésére az ENSZ-től kér táviratban segítséget, de választ nem kap.

Narrátor 8.:

November 2.

Nagy Imre átalakítja a kormányát.

Münnich Ferenc és Kádár János a szovjet nagykövetségre megy titokban, és egy ellenkormány létrehozásáról tárgyalnak.

Narrátor 2.:

November 3.

A magyar honvédelmi küldöttség tárgyalni megy a szovjet csapatkivonásról. A tárgyalás elmarad, mert a vezetőket letartóztatják. Ez a jel a katonai invázió megindítására.

Narrátor 10.:

November 4.

Vasárnap hajnalban egy alvó országot ér orvtámadás. A szovjet hadsereg 2. hadosztálya vonul fel Magyarország ellen. Ez ellen a hatalmas katonai erő ellen a teljes harckészültségben

álló Magyar Néphadseregnek sem lett volna esélye. A túlerővel nem is szállnak szembe. A forradalmi napokban szerveződött fegyveres felkelő csapatok nem adják meg magukat, reménytelen harcra kezdenek a világ egyik legerősebb hadseregével.

Jelentős ellenállás csak Budapesten alakul ki, ahol november 11-én esik el az utolsó csapat.

Narrátor 9.:

November 4.

A Rádió bejelenti, hogy az új kormány elnöke Kádár János.

Zene: Verdi: Requiem (részlet)

Narrátor 1.:

Az 1956-os forradalom leverését a korábbiakat is felülmúló megtorlás követte. 1956 és 1961 között 350-400 embert végeztek ki. A halálraítéltek száma ettől lényegesen több volt, és legalább 35 ezer ember ellen folytattak rendőrségi-ügyészségi vizsgálatot. 22 ezer személyt ítéltek el. 13 ezer embert telepítettek ki lakóhelyéről vagy küldtek munkatáborokba. Több mint 20 ezer ember hagyta el az országot. A nyugat-európai országok, valamint az USA, Kanada és Ausztrália – ha már a forradalmat cserben hagyták – megnyitották kapuikat a magyar menekültek előtt.

Narrátor 2.:

1989. június 16-án mindannyian tanúi lehettünk az eltitkolt halottak újratemetésének, és együtt néztük 1989. október 23-án a TV-ben a Magyar Köztársaság kikiáltását is. 1989 őszén az országgyűlés elfogadta a rendszerváltást biztosító alkotmányjogi törvényeket és az állampolgárok jogait biztosító jogszabályokat. Jelképes értékű emlékezés volt ez 1956 halottaira. Rájuk és a 33 évvel később kikiáltott Magyar Köztársaságra emlékezünk most október 23-án.

Zene: Részlet a Honfoglalás című film zenéjéből

